

GAJO PETROVIĆ: PRI

U posljednje vrijeme u «Nedeljnoj Dalmaciji» odnosno «Profilu», u «Slobodnoj Dalmaciji» i u više drugih novina dosta se pisalo o hrvatskoj filozofiji, o Hrvatskom filozofskom društvu, o časopisu «Praxis», o Odsjeku za filozofiju Filozofskoga fakulteta, pa i o pojedinim filozofima. Pri tome se povremeno spominjao i moje ime — uglavnom na sličan način kao i u protekla 4 desetljeća.

Iz čisto osobnih razloga (bez veze s filozofijom i politikom) već duže vremena nisam bio u mogućnosti da sudjelujem na filozofskim skupovima niti sam se, baš da sam i htio, mogao ažurno priključiti tekućim (uvjetno rečeno) filozofskim polemikama. Ne bih ni sada htio polemizirati, jer mislim da je za opću stvar bolje da javno priznam bar neke od svojih brojnih filozofskih «grešaka». Naravno, «spust ću morati ponešto reći i o ponečemu drugom i o nekim drugima. Ali — da ne duljim.

PRIZNAJEM

da su filozofski tekstovi što sam ih objavio od kraja četrdesetih godina do danas (petnaestak knjiga i nekoliko stotina priloga u zbornicima, časopisima i novinama) osuđivani na području bivše Jugoslavije i u zemljama «socijalističkoga lagera» cijelo to vrijeme (četiri desetljeća) — najprije kao nedovoljno marksistički, a zatim kao nemarksistički, antimarksistički, idealistički, apstraktnohumanistički, hajdegerovski, egzistencijalistički, nedijalektički, pozitivistički itd. Neki su im poricali svaku filozofsku intenciju i relevantnost proglašavajući ih, kao i cijelu moju javnu djelatnost, političkim, političkantskim, građansko-liberalističkim, anarhističkim, anarholiberalističkim, lijevorađikalističkim, ekstremističkim, antisamopravnim, destruktivnim, antisocijalističkim i antikomunističkim. Kao otaklavajuću okolnost navodim da su na sličan način karakterizirani radovi nekih drugih hrvatskih i napose zagrebačkih filozofa (praksisovaca). Otežavajuća nam je okolnost svima što su ti radovi sasvim drukčije ocijenjivani u Zapadnoj Evropi, Americi i drugdje.

Treba odati priznanje Saboru SRH što je 1966. godine na temelju općih izjava dr. Vladimira Bakarića i dr. Miloša Žanka, te živahnih borbena diskusije za-

Budući da sam bio gostujući profesor na više zapadnoeuropskih i američkih sveučilišta, a na još puno više držao pojedinačna predavanja, trebalo bi demaskirati sva ta sveučilišta i napose njihove filozofske odsjeke

stupnika osudio Republički odbor za nagrade znanstvenim radnicima (na čijem je čelu bio Vedestav Holjevac) kao i stručnu komisiju za nagrade «Božidar Adžija» (na čelu s profesorom Vladimrom Filipovićem) zbog dodjeljivanja te nagrade dvojici praksisovaca (Milanu Kangrgi i potpisanom Gaji Petroviću), te je zbog neprihvatanja te osude na šou mjestu smijenio Vecu Holjevca. Zbog toga postupka neopravdano bi bilo optužiti Sabor za stalno grubo miješanje u područje znanosti, jer su u tjeku više desetljeća na stotine znanstvenih radnika (od kojih su mnogi danas općenito priznati kao žrtve prijašnjeg režima) dobili republičke nagrade, no samo je jednom u Saboru SRH vodena takva spektakularna rasprava s tako odlučnim zaključcima.

Kako se na bi stvorio dojam da je osuđena nagrada «Božidar Adžija» jedina što sam je ikad dobio u bivšoj Jugoslaviji, priznajem da su mi dodijeljene još dvije — nagrada Matice hrvatske za 1955. godinu (za knjigu «Engleska empiristička filozofija») i «Nošćeva» nagrada za 1987. (za knjigu «Prolegomena za kritiku Heideggera»), te da na ta priznanja politički forumi nisu reagirali, kao što nisu negativno reagirali ni na lišće drugih «saveznih», «republičkih» i «građanskih», službenih, poljudbenih i neslužbenih nagrada što su ih dobili drugi znanstvenici, književnici, umjetnici itd. (spojednici po nekoliko tuceta).

PRIZNAJEM

da su i neki sveučilišni forumi uočili moju

ne reakcije međunarodne javnosti na izbacivanje osam profesora s Filozofskoga fakulteta u Beogradu.

PRIZNAJEM

da sam bio jedan od inicijatora osnivanja Hrvatskoga filozofskoga društva, prvi tajnik HFD-a (1967-1969) i predsjednik u jednome mandatu (1963-1964), te da sam vrlo često sudjelovao (napose i kao predavač) na simpozijima i diskusionim večerima društva. Priznajem da je, za razliku od brojnih sličnih društava, Hrvatsko filozofsko društvo bilo nezavisno, nije radilo ni po čijem «vidim-direktivama, niti je ikad imalo svoj «partijski aktiv» (što je bilo opće pravilo u svim stručnim, kulturnim, društvenim itd. organizacijama i institucijama). Prema svojim mogućnostima, Društvo je šiklo na unapređivanju filozofije, pa bi bilo dobro da se o tom radu više piše — bez pretjeranih pohvala, ali i bez neosnovanog optuživanja. U svakom slučaju, Društvo je uspjelo nakon osnivanja bilo postiglo zavidan ugled, pa su vlastodršci nekoliko vrijeme snivali o tome da ga stave pod svoju kontrolu i zlopotrijebe ga za osudu «Praxisa». No njihovi pokušaji u tom pravcu, na njihovu žalost — žalosno su propali. Zato treba odati priznanje onima koji su na prošloj skupštini HFD-a progurali nekakvu izjavu u kojoj se

politički osuđuju pojedini filozofi, neke bivše uprave Društva, a «usput» i časopis «Praxis». Samo bi bilo zanimljivo znati koliko članova danas bitoj Društvo, koliko ih je glasalo za tu izjavu i kakvi značajni filozofski radovi stoje iza naših političkih osuda filozofa.

Priznajem da sam bio jedan od osnivača spomenutoga zloglasnog filozofskog časopisa «Praxis», koji je počeo izlaziti 1964. godine, a onemogućen je 1974, te da sam, bez obzira na službene ocjene i kampanje koje je u cijelo vrijeme vodena protiv njega, obnašao dužnost jednog od dvojice njegovih glavnih i odgovornih urednika. Znati smo da je energičnu glavnu direktivu za napade na «antikomunistički» «Praxis» dao osobno predsjednik Tito, zbog čega su u napadima na «Praxis» bili tako složni svi partijski forumi, rukovodioci i ideolozi iz svih republika bivše Jugoslavije (neki od tih napadača u međuvremenu su stigli u političku scenu, a neki su i danas na vlasti ili pri vlasti). Usprkos tome, drzovito smo, priznajem, vstrajali u praksisovštinu.

Na Korčulanskoj (tjetoj školi — lijevanoj povezanoj s «Praxisom») — i u samom «Praxisu» intenzivno su sudjelovali veoma ugledni, pa čak i neki od najuglednijih zapadnoevropskih i američkih filozofa najrazličitijih orijentacija (od neortodoksnih marksista preko fenomenologa do analitičkih filozofa), a u međunarodnim filozofskim publikacijama, pa čak i u dnevnoj štampi pisalo se o časopisu «Praxis» i o filozofima praksisovcima kao o značajnoj pojavi međunarodnoga filozofskog života. Samokritički priznajem da se toj međunarodnoj afirmaciji «Praxisa» nisam suprotstavio, nego sam joj prema svojim mogućnostima pomagao.

Time se spisak mojih općih grijeha ni izdaleka ne iscrpljuje, no mislim da moram priznati i poneki konkretni. Priznajem, dakle, da sam na Filozofskome fakultetu u Zagrebu više desetljeća predavao 3 predmeta (logiku, spoznajnu teoriju i ontologiju), te da mi je postepeno uspjelo da se za svaki od tih predmeta izaberem po jedan asistent. Po novinama su me optuživali da je jedan od njih antikomunist, drugi nemarksist, a treći — marksist pogreš-

Uvjeren sam da će politički pometaći naše filozofije uspješno obaviti i plemeniti zadatak rehabilitacije onih koji se u civiliziranom svijetu nazivaju staljinističkim mračnjacima. Jer ti su mračnjaci puno prije naših današnjih lučonoša vidjeli pravu prirodu «Praxisa»

ZNAJEM!

ne orijentacije. No ja sam, priznajem, liberalistički smatrao i smatram da ni marksizam, ni antimarkizam ne treba biti ni preporuka, ni prepreka za rad na Sveučilištu.

Mea maxima culpa, bar po nekim mišljenjima, bio bi Žarko Puhovski. Pa kad je već tako, priznajem da je on doista jedan od onih kojima sam bio prvi ocjenjivač doktorske disertacije, zajedno s akademikom Predragom Vranickim i profesorom Milanom Kangrgom kao članovima komisije. Priznajem da je ta komisija pozitivno ocijenila doktorsku radnju Žarka Puhovskog, a pred komisijom u istom sastavu i pod mojim predsjedanjem on je tu disertaciju uspješno obranio. Priznajem da se (kao ni drugi članovi komisije) nisam slagao s ponekom kandidatovom tezom, te da smo o tome živo raspravljali na javnoj obrani pred prilično velikom auditorijem. No ujedno priznajem da sam tu disertaciju (koja je u obliku knjige pristupačna svima zainteresiranima) smatrao i smatram veoma uspješnom ne samo po našim, nego i po međunarodnim kriterijima.

PRIZNAJEM

da imam veoma dobro mišljenje i o drugim znanstvenim radovima, kao i o znanstvenim sposobnostima Žarka Puhovskog te da sam ga upravo zato prije nekoliko godina predložio za jednogodišnjeg člana u Wissenschaftskolleg zu Berlin, jednog od najuglednijih znanstvenih instituta u svijetu. Spomenuti institut stvoren je po uzoru na još slaviji Institute for Advanced Study u Princetonu, ali je po opsegu znatno manji. Svake godine Wissenschaftskolleg poziva na godinu dana četrdesetak istaknutih znanstvenih radnika raznih struka iz cijeloga svijeta, pri čemu približno polovicu poziva obično dobivaju nemački znanstvenici. Stoga nije baš jednostavno dobiti poziv za jednogodišnji boravak u tom institutu, a Puhovski je takav poziv dobio i ostvario. Sigurno ga nije dobio samo zato što sam ga predložio ja kao onaj tko je i sam bio član i tog instituta i onog u Princetonu. Prilično su komplicirane i ponekad dugotrajne procedure po kojima se u Wissenschaftskollegu obavlja izbor među prevelikim brojem prijedloga, a u tim procedurama

sudjeluju ugledni znanstvenici iz više zemalja. Oni su svakako puno kriviji od mene što je Žarko Puhovski — pored potpisanoga — bio dosad jedini gost navedenog instituta — ne samo iz Hrvatske, nego i sa cijeloga područja bivše Jugoslavije.

Priznajem da moje mišljenje o znanstvenim radovima i sposobnostima Žarka Puhovskog (ili bilo koga drugog) ne mora ništa značiti političkim pometaćima naše filozofije, koji svojim originalnim metodama mogu lako osporiti znanstvenu kompetentnost, pa čak i moralnu podobnost nekog meni, nego i svakom živućem filozofu. Oni ne samo što mogu dokazati, nego su de facto već i dokazali da nikad nisam bio čak ni praksisovac. Nepobitno su utvrdili da su praksisovci gotovo svakodnevno posjećivali Aleksandra Rankovića Marka, pa kako nikada u životu nisam sreo ni upoznao drugu Marka, nemam više prava ni da se nazivam praksisovcem. A ako se isti kriterij primijeni i na druge dosad priznate praksisovce, ispast će da praksisovci i praksisovština protiv kojih su grmijeli svi bivši vlastodršci nisu nikad ni postojali.

PRIZNAJEM

da bi filozofski i u svakom drugom pogledu trebalo do kraja raskinikati ne samo mene, nego i sve druge praksisovce — jednostavno zato što to dosad još nije napravljeno. «Do kraja» — to znači da bi trebalo raskinikati ne samo praksisovce, nego i sve one filozofe i znanstvenike u svijetu koji su ih ocjenjivali sasvim drukčije od staljinističkih vlastodržaca bivšega Sovjetskoga Saveza i bivše Jugoslavije.

Budući da sam bio gostujući profesor na više zapadno-evropskih i američkih sveučilišta, a na još puno više držao pojedinačna predavanja, trebalo bi demaskirati sva ta sveučilišta i napose njihove filozofske odsjeke.

Budući da su mi knjige i rasprave objavivane na više jezika na raznim kontinentima, trebalo bi pozvati na odgovornost brojne izdavače i urednike — od Amerike preko Evrope do Japana. Budući da sam kao pozvani referenti sudjelovao na velikom broju međunarod-

Bio sam jedan od osnivača zloglasnoga filozofskog časopisa »Praxis« koji je počeo izlaziti 1964. godine, a onemogućen je 1974, te sam bez obzira na službene ocjene i kampanje koje su cijelo vrijeme vođene protiv njega obnašao dužnost jednog od dvojice njegovih glavnih i odgovornih urednika

nih filozofskih skupova, trebalo bi pozvati na red organizatore svih tih skupova, kao i napose zapadnoevropske i američke novine koje su o mojemu sudjelovanju na tim skupovima (kao i o predavanjima na nekim sveučilištima) ponekad dosta opširno pisale — što naše novine — svaka im čast! — nisu činile. Naše novine treba pohvaliti i zato što nisu pisale ni o kakvim priznanjima što su ih praksisovci dobivali od međunarodnih znanstvenih organizacija i institucija (sada ih ne bih nabrajao), a zagrebački «Vjesnik» treba strogo ukoriti zato što je jednom prilikom (prije nešto više od dvije godine) korektno pisao o jednom priznanju (počasnom doktoratu) što sam ga dobio od jednoga zapadno-evropskog sveučilišta. No o počasnom doktoratu što ga je puno prije mene od Sveučilišta u Uppsali dobio moj pokojni prijatelj Rudi Supek moglo se pročitati tek nedavno, u nekrolozima — kao da imamo više stotina znanstvenika s takvim priznanjem (nemamo ih, bojim se, ni nekoliko desetaka). Za razliku od pojedinih znanstvenika, knjevnika i umjetnika koji su u proteklom razdoblju dobijali po više desetaka različitih nagrada, Rudi Supek, koji je umro nedugo prije svog osamdesetog rođendana, nije dobio ni jednu jedinu!

Uvjerem sam da će politički pometaći naše filozofije uspješno obaviti i plemeniti zadatak rehabilitacije onih što se u civiliziranom svijetu nazivaju staljinističkim mračnjacima. Jer ti su mračnjaci puno prije naših današnjih lučonoša vidjeli pravu prirodu «Praxisa» i praksisovaca, pa za svoj pothvat zaslužuju puno priznanje svojih današnjih učenika i sljedbenika.

Tvrdi se da neki filozofski non-entiteti raskinikavanjem filozofa i filozofije pokušavaju postići neke ružne nefilozofske ciljeve. Prema znam o svemu tome da bih se toj tvrdnji mogao odmah pridružiti. Ali nije mi poznat ni jedan slučaj u povijesti filozofije da se netko afirmirao kao filozof političkim objeđivanjem i difamiranjem filozofa koji su se afirmirali svojim filozofskim radovima. Prema tome, politički pometaći filozofije, najblaže rečeno, ne mogu težiti nikakvim filozofskim ciljevima. Za što se to oni zapravo bore — pitanje je koje sad ostavljam postrani.